

Josip Osti
Presvetljene teme

Tone Pavček: TEMNA ZARJA
Založba Obzorja, Maribor 1996

Pesnik Tone Pavček se je v minulih štirih desetletjih preskušal v raznovrstnih pesniških oblikah in jih prilagajal širokemu tematskemu diapazonu svojega pesništva. Najdlje je ostal vezan na pokrajino rojstnega kraja, jo na začetku upesnjeval zvečine impresionistično opisno, potem pa vse pogosteje ekspresionistično poduhovljeno. Velik del njegove poezije izraža vero v trajnost sanj in iskanje sveta, v katerem se bodo le-te uresničile. Poganska himničnost v pesmih, ki smo jih svoj čas imeli za vrhunec njegove artikulacijske virtuoznosti, je najvišja stopnja njegove vere v življenje, ki jo je, pa še to le občasno, zasenčila otožnost. Nekoliko idealizirana žitna in cvetna polja so se postopno preobražala v manj pisano in vse bolj golo in surovo pokrajino. Sredi nje, ne redko, samotna trta postaja metafora človekove osamljenosti. S časom je temnela njegova slika sveta. Vse bolj so se vanjo selili nemir, eksistencialna vprašanja in odkrivanje površnih in odvečnih reči. Namesto himničnosti se pojavlja žalostinka za mrtvimi sanjami in mladostjo, ki je ni več. Vendar v Pavčkovih verzih vera v življenje ne ugasne niti v trenutkih največje osebne tragedije, prezgodnje sinove smrti – tudi on je zakladnico slovenske poezije obogatil z nekaj pesniškimi biseri. Pavček nenadomestljivo izgubo prenese stoično in jo silovito in uspešno transponira v pesmi, ki sestavljajo knjigo pesmi z

naslovom *Dediščina*, ki je vrhunec jezikovne kristalizacije njegove življenjske in pesniške izkušnje. V njej sta občutek minljivosti in smrtnosti ter globoka pesnikova bolečina našla mero pesniške oblike, ki z verzifikatorskim mojstrstvom kroti patetiko in ustvarja iskreno izpovednost in človeško pretresljivost njegovih verzov. Te pesmi so pomenile tudi dokončen preobrat Pavčkovega pogleda na svet in življenje, ki je odslej viden zvečine z osojne strani. S tiste, od koder veje dih neizbežne smrti in se širi hlad zavesti o človekovi kratkotrajnosti. Pa tudi vedno močnejše vere v odganjanje teme s pesmijo, s katero poudarja svojo privolitev v bivanje in izreka svojo človeško enkratnost. To nam dokazujejo tudi njegove poznejše, pa tudi najnovejše pesmi.

Tudi v pesmih, uvrščenih v knjigo *Temna zarja*, ki jo je letos izdala založba Obzorja, Pavček s svojimi enostavnimi besedami, ki ohranjajo pozlato starine, še naprej ustvarja pesniška sozvočja velikih in malih stvari v življenju, ki je zanj "polna praznost". Njegova pesem, ki ima globoke korenine v zemlji rojstnega kraja, kamor se v spominih nenehno vrača, je vračanje k vsemu izvirnemu. Njegove spomine na Dolenjsko, na Novo mesto in na reko Temenico izpoveduje "Težko romanje v večnem enakonočju / na odcepu med še neobstoječim in že minulim." Njegova usta so vse polnejša zemlje, temeljne prvine tako njegovega življenja kot tudi njegove pesmi. Zemlje, ki daje in ki jemlje. Ki daruje in v katero se zakoplje. Ki hkrati potrjuje minljivost in brezčasnost ali vsečasnost. Trenutnost in večnost. Trenutek večnosti in večnost trenutka. Pavček začinja pesem *Skoraj kot pravljica* "Tako je nemara od vekomaj: / Samo zgubiš se in ni te več.", pesem *Črta* pa sklepa z besedami: "A v tej svetlobi, na tej lomni črti / začne se večnost po trenutni smrti." Ko se znajde na meji, ki deli nerešljivo uganko življenja od uganke smrti, pa v eni izmed pesmi pravi "živeti pač moram, dokler sem" in se vpraša: "Samo zakaj?", v drugi, odgovarjajoč na to vprašanje, pa pravi, "da je lepo živeti. / Preprosto. Kar tako. In brez zakaj." Med tem tako protislovjem kot tudi skladjem v večini njegovih pesmi niha njegova utelešena zavest o zakonitosti propadanja in obnavljanja. Zavest o svetlobi kot večni spremljevalki teme. In narobe.

V cikel z naslovom *Podobe dečka* je Pavček uvrstil tudi pesmi iz zbirke *Dediščina: Ikar, Balada in Belo*. In te vrezujejo globok pečat gotovosti konca človekove življenjske poti, ne samo pesmim, posvečenim zgodaj umrlemu sinu, temveč tudi drugim, v katerih je upesnjena njegova življenjska izkušnja človekovega negotovega Ikarovega leta, smrtonosnega približevanja soncu, simbolu življenja in njegove življenjske pustolovščine, v katerih sta čudež rojstva in neizbežna smrt v vzročno-posledični zvezi. "Kot seme v prastari podobi, / ki zraste, kadar umre.", kot pravi pesnik. A klic in odziv smrti, njen nenehni eho, daje večini njegovih pesmi, naj so v vezanem ali, redkeje, svobodnem verzu, predvsem baladen ton. Vendar ne patetičen, ker: "Smrt je samo enkrat, / življenje pa traja in traja in traja." Kljub tragičnosti pa Pavčkov neuklonljivi vitalizem barva tako življenjski kot tudi posmrtni mrak z belino. Zanj je svet "surov in krut", "sama belina / in čistost, kot bi rekel Pasternak".

Uvodna pesem, po njej je Pavčkova zadnja pesniška zbirka tudi naslovljena, *Temna zarja*, je natisnjena tudi na ovitku knjige. Tako je, morda celo po srečni igri naključja, še enkrat sklenjen krog in poudarjena krožna struktura knjige in mnogih pesmi v njej. Krog, ki ustreza temeljnemu pesnikovem občutenju sveta in življenja kot nenehnega krožnega pretakanja. Izmenjavanja rojevanja in umiranja. Krog, ki občrtuje človekovo pot od zibeli do krste, tako kot reka teče od izvira k izlivu. Ali kot bi rekel pesnik na začetku te pesmi: "Prihodnji glas bo / tišino lovil", na koncu pa: "kjer molk spreminja / se znova v zvok". In izid tega boja molka in zvoka, boja teme in svetlobe, je v najbolj uspelih pesmih te knjige svojevrstna pomiritev. Z ozvočenji tišine in s presvetljenjem teme.

(Prevedla Barbara Šubert)